

ECONOMISCHE VOORUITZICHTEN JUNI 2010

Onzekerheid troef

De Nederlandse economie groeit in 2010 naar verwachting met 1¼%. Voor komend jaar wordt een groei van 1¾% voorzien. De toename van het bbp komt bijna volledig voor rekening van de uitvoer, die dit en volgend jaar met respectievelijk 10¾% en 7¾% toeneemt. De geraamde groei van de gezinsconsumptie in beide jaren is daarentegen minimaal, terwijl de bedrijfsinvesteringen dit jaar zelfs fors terugvallen. De werkloosheid loopt op tot gemiddeld 6% van de beroepsbevolking in 2011. De inflatie komt uit op 1½% in 2010 en loopt volgend jaar licht op tot 2%. Bij ongewijzigd beleid loopt het begrotingstekort volgens de prognose terug van 6,0% bbp dit jaar tot 4,3% bbp komend jaar.

DE WERELDECONOMIE

Europa nog niet uit crisis

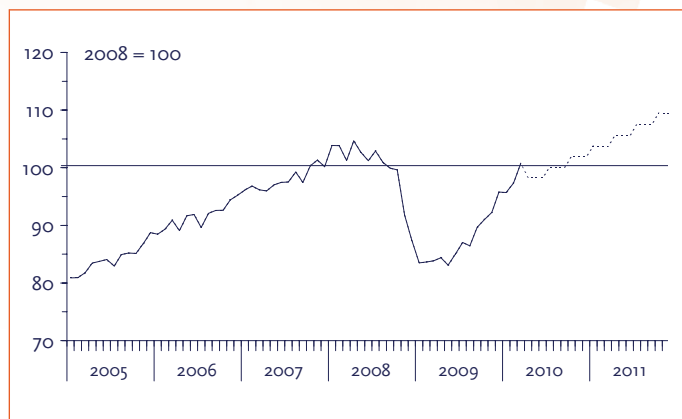
Na de problemen bij private financiële instellingen, dreigt de financiële crisis nu een volgende fase in te gaan, waarbij potentiële wanbetaling door overheden de financiële stabiliteit in gevaar brengt. De grote vraag is in hoeverre de hernieuwde financiële onrust het herstel van productie en werkgelegenheid zal schaden. In de hoogontwikkelde economieën is dat herstel nog maar net op gang gekomen.

Op grond van de ontwikkelingen in het eerste kwartaal zijn de prognoses van de groei van de wereldhandel en de groei van het mondiale bbp iets opwaarts bijgesteld. De Europese in- en uitvoer alsmede het bbp blijven echter sterk achter. Voor het eurogebied wordt een bbp-groei geraamd van slechts 1% in 2010 en 1½% in 2011, beduidend lager dan het groeitempo dat meestal gehaald wordt na afloop van een recessie. Achter deze gemiddelden gaan grote internationale verschillen schuil. Zo is het bbp in het eurogebied in het eerste kwartaal met 0,2% gegroeid ten opzichte van het voorgaande kwartaal (voorlopig cijfer), terwijl in Griekenland het bbp opnieuw is gekrompen. In april liep het gemiddelde werkloosheidspercentage in het eurogebied op tot 10,1%. De werkloosheid in Spanje steeg tot 19,7%, terwijl die in Duitsland en Nederland daalde tot respectievelijk 7,1% en 4,1% (Eurostat-definitie). Overigens zet deze daling in Nederland naar verwachting niet door in de tweede helft van 2010.

Pril herstel bedreigd door hernieuwde onrust op financiële markten

Een groeiend gebrek aan vertrouwen in de kredietwaardigheid van een aantal overheden in het eurogebied heeft recentelijk geleid tot een hevige opleving van de onrust op financiële markten en vérgaande, nieuwe maatregelen van overheden en monetaire autoriteiten om het tij te keren. In mei bereikten de verschillen in rente op Europese overheidsobligaties nieuwe records, terwijl aandelen wereldwijd fors in waarde daalden. Kredietbeoordelaars verlaagden hun waardering van de Portugese, Griekse en Spaanse staatsobligaties. De euro bereikte ten opzichte van de dollar het laagste niveau in vier jaar.

Figuur 1 Volume relevante wereldhandel

Toen duidelijk werd dat een eerdere poging om de Griekse schuldcrisis te isoleren was mislukt, lanceerden Europese regeringsleiders in samenwerking met de ECB en het IMF op 10 mei een zeer omvangrijk financieel noodplan, dat een eind moest maken aan wat met recht een crisis genoemd werd (zie ook elders in deze Nieuwsbrief). Niet langer zijn de maatregelen gericht op één land. Er is sprake van een generiek pakket, bestemd voor eurolanden die geconfronteerd worden met 'uitzonderlijke, onbeheersbare omstandigheden'. Opvallend is bovendien de beslissing van de ECB om over te gaan tot het aankopen van staatsschuld van eurolanden. Voor de ECB, die zich in haar tienjarige bestaan heeft laten voorstaan op de conservatieve degelijkheid van haar beleid en haar onafhankelijkheid van de politiek, is dit een breuk met het verleden. Het doel van de maatregelen is duidelijk: te voorkomen dat overheden in het eurogebied hun betalingsverplichtingen niet nakomen.

Internationale onzekerheden zijn en blijven groot

De schuldencrisis in het eurogebied maakt economisch herstel onzeker: zal deze crisis het nog niet of nauwelijks herstelde vertrouwen van producenten en consumenten opnieuw onderuit halen? Mogelijk krijgt ook de kredietverlening aan gezinnen en bedrijven in het eurogebied opnieuw te lijden. Daar staat tegenover dat een verdergaande depreciatie van de euro een positief effect zal hebben op de prijsconcurrentiepositie van het eurogebied.

Daarbij komt de aanzienlijke onzekerheid over het overheidsbeleid dat gevoerd gaat worden. In verscheidene eurolanden zien overheden zich genoodzaakt het begrotingstekort versneld terug te dringen. Er is op Europees niveau een noodfonds opgericht dat, onder strikte voorwaarden, leningen kan verstrekken aan landen met financiële problemen, maar het is nog onduidelijk of het fonds het gewenste effect zal hebben. Coördinatie van budgettaire beleid in het eurogebied lijkt voor de stabiliteit van de euro onmisbaar, maar de opvattingen van politici hierover lopen uiteen. Ook over de op handen zijnde regulering en hervorming van de financiële sector bestaat in Europa nog weinig overeenstemming.

DE NEDERLANDSE ECONOMIE

Het Nederlandse bbp neemt dit jaar volgens de raming toe met 1¼%. Voor komend jaar wordt een bbp-groei van 1¼% voorzien. Deze groeicijfers zijn in historisch opzicht niet opvallend. Wat wel in het oog springt, is de ongekennde scherpte van de economische terugval in 2009 en van de daaropvolgende terugkeer van de groei in 2010: van +2% in 2008 naar -4% in 2009 tot +1¼% in 2010. Dergelijk scherpe veranderingen in de groeipercentages van jaar op jaar hebben zich sinds de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw niet meer voorgedaan (figuur 2).

Bij de ramingen is geen rekening gehouden met eventueel nieuw beleid van het aankomende kabinet. Op basis van de onlangs door het CPB doorgerekende plannen van diverse partijen valt te verwachten dat er de komende jaren aanzienlijk bezuinigd zal worden (figuur 3; zie ook elders in deze Nieuwsbrief). Afhankelijk van de mate waarin en de snelheid waarmee dat gebeurt, wordt de economische ontwikkeling op korte en middellange termijn meer of minder geremd. In combinatie met bezuinigingen op het aantal ambtenaren, bezuinigingen die alle partijen van plan zijn door te voeren, zal de werkgelegenheid zich de nabije jaren waarschijnlijk minder gunstig ontwikkelen dan in de centrale projectie. Of deze effecten ook al in de ramingsjaren 2010 en 2011 gevoeld worden, hangt mede af van het tempo waarin de ombuigingen worden gerealiseerd.

Goedkope euro gunstig voor exporteurs

Het geraamde prille economisch herstel komt nagenoeg volledig voor rekening van de uitvoer. De relevante wereldhandel neemt dit jaar naar verwachting toe met 7½% en in 2011 met 5¼% (figuur 1). Daarnaast is de euro de afgelopen maanden aanzienlijk goedkoper geworden. Moest eind november van vorig jaar voor een euro nog ruim 1,50 dollar betaald worden, voor dit jaar wordt in de raming uitgegaan van gemiddeld 1,30 dollar per euro. De goedkopere euro is een steun in de rug voor Europese exporteurs. De binnenslands geproduceerde uitvoer ligt door deze ontwikkelingen dit jaar naar verwachting 6% boven het niveau van vorig

jaar. Volgend jaar bedraagt de toename zo'n 3¼%. De wederuitvoer doet het nog beter, met verwachte groeipercentages van respectievelijk 15% en 11¼%.

Geringe toename gezinsconsumptie

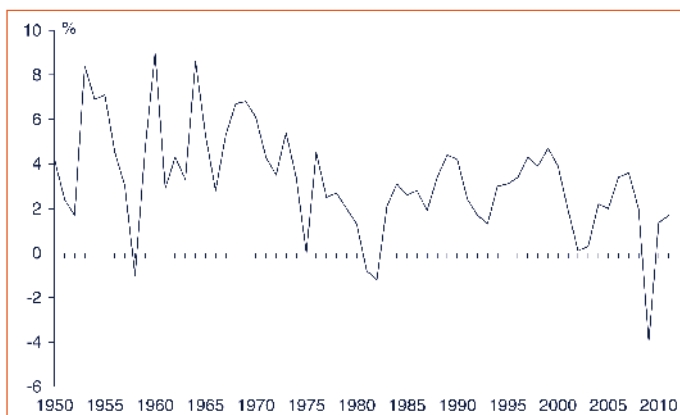
Terwijl de export duidelijk aantrekt, nemen de consumptieve bestedingen van Nederlandse huishoudens dit en komend jaar naar verwachting nauwelijks toe: +¼% in beide ramingsjaren. De inkomensontwikkeling geeft ook maar weinig aanleiding tot een uitbundiger consumptiegroei. Het reëel beschikbaar loon- en uitkeringsinkomen neemt in de ramingsjaren naar verwachting af, voornamelijk vanwege de dit jaar afnemende werkgelegenheid en de beperkte contractloonstijging, die lager ligt dan de geraamde inflatie. Ook de vermogens dragen per saldo nauwelijks bij aan de consumptie van huishoudens. De stijging van de aandelenkoersen die zich in 2009 voordeed, zette niet door in 2010.

De consument is de laatste maanden pessimistischer geworden over de economische situatie in de komende twaalf maanden. De problemen binnen de eurozone en de op handen zijnde omvangrijke bezuinigingen zijn hier mogelijk de oorzaak van. Het WK-voetbal kan de consumptieve bestedingen een positieve impuls geven, al zal het effect per saldo bescheiden zijn. In de raming is geen expliciet WK-effect meegenomen.

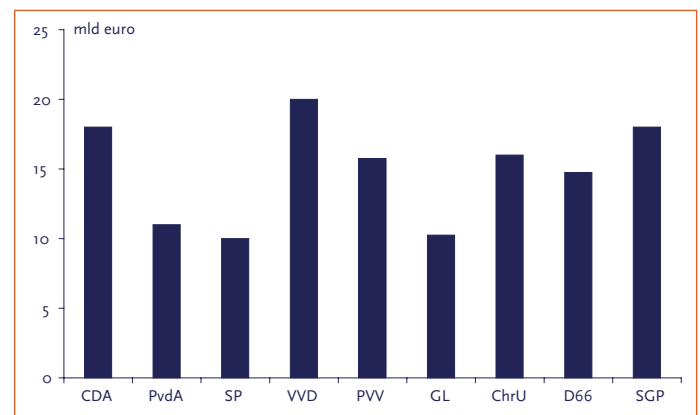
Uitbreidingsinvesteringen niet nodig

Ook het beeld bij de bedrijfsinvesteringen (exclusief woningen) is verre van rooskleurig. De investeringen dalen dit jaar verder, met naar verwachting zo'n 12%, vanaf het toch al lage niveau in 2009. Pas komend jaar vindt enig herstel plaats, met een zeer bescheiden toename van 1%. Financiële belemmeringen om te investeren zijn in de ramingsjaren naar verwachting beperkt. De winsten van productie in Nederland veren na een sterke terugval in 2009 op. Naar verwachting ligt de solvabiliteit op een hoog niveau. Bedrijven hebben genoeg geld in kas om investeringen te financieren. Bovendien scherpen banken de acceptatiecriteria voor het verstrekken van leningen minder vaak aan. Dat de investeringen desondanks volgend jaar gemiddeld nog op een beduidend lager niveau liggen dan

Figuur 2 Bbp-groei Nederland 1950-2011

Figuur 3 Ex ante verbetering EMU-saldo in 2015 voor diverse partijen, in mld euro

Kerngegevens voor Nederland, 2008-2011

	2008	2009	2010	2011
	mutaties per jaar in %			
Internationale conjunctuur				
Relevante wereldhandel	1,6	- 12,6	7½	5¼
Prijspeil goederenimport	4,5	- 7,3	5	½
Concurrentenprijs	4,1	- 3,9	3¼	1
Olieprijs (Brent, niveau in dollars per vat)	96,9	61,5	78	78
Eurokoers (dollar per euro)	1,47	1,39	1,30	1,27
Lange rente (niveau in %)	4,3	3,7	3½	4¼
Volume bestedingen en buitenlandse handel				
Bruto binnenlands product (bbp)	2,0	- 4,0	1¼	1¾
Consumptie huishoudens	1,3	- 2,5	¼	¼
Overheidsbestedingen	2,5	3,0	¾	½
Bruto investeringen bedrijven (exclusief woningen)	7,4	- 18,3	- 12	1
Uitvoer van goederen (exclusief energie)	1,0	- 9,2	10¾	7¾
w.v. binnenslands geproduceerd	- 1,6	- 11,6	6	3¾
wederuitvoer	3,6	- 6,9	15	11¼
Invoer van goederen	3,7	- 10,4	8½	6
Prijzen, lonen en koopkracht				
Prijspeil goederenimport (exclusief energie)	2,0	- 5,0	2	0
Prijsconcurrentiepositie ^{a)}	0,0	1,9	½	1
Consumentenprijsindex (cpi)	2,5	1,2	1½	2
Contractloon marktsector	3,5	2,7	1	1½
Loonsom per arbeidsjaar marktsector	3,6	2,0	2¼	3
Koopkracht, mediaan alle huishoudens	- 0,1	1,5	- ¾	- ¾
Arbeidsmarkt				
Beroepsbevolking (personen)	1,5	0,5	0	¼
Werkzame beroepsbevolking (personen)	2,1	- 0,5	- ¾	0
Werkloze beroepsbevolking (niveau in % beroepsbevolking)	3,9	4,9	5¾	6
Werkloze beroepsbevolking (niveau in dzd personen)	304	379	445	465
Marktsector ^{b)}				
Productie	2,1	- 5,0	1¾	2
Arbeidsproductiviteit	0,9	- 2,6	4	2½
Werkgelegenheid in arbeidsjaren	1,2	- 2,5	- 2	- ½
Prijs toegevoegde waarde	1,4	3,0	1¼	1
Reële arbeidskosten	2,2	- 1,0	1	2
	niveaus in %			
Arbeidsinkomensquote	79,0	81,0	78½	77¾
Winstquote ^{c)}	13,2	8,5	11	12¼
Collectieve financiën				
EMU-saldo (% bbp)	0,7	- 5,4	- 6,3	- 4,7
EMU-schuld (% bbp)	58,2	60,8	65,7	68,0
Collectieve lasten (% bbp)	39,1	38,2	37,9	38,5

^{a)} Concurrentenprijs minus uitvoerprijs binnenslands geproduceerde goederen.

^{b)} Bedrijven exclusief zorg, delfstoffenwinning en onroerendgoedsector.

^{c)} Van productie in Nederland, marktsector exclusief banken en verzekeringen.

voor de kredietcrisis, is vooral het gevolg van de enorme productiedaling in 2009. De productie in de marktsector nam vorig jaar met 5% af, waardoor bedrijven voorlopig weinig behoefte hebben aan uitbreidingsinvesteringen. De bestaande productie- en vervoerscapaciteit wordt momenteel bij lange na niet ten volle benut.

Werkloosheid loopt verder op

Naar het zich laat aanzien stijgt het werkloosheidspercentage van gemiddeld 4,9% in 2009 tot 5,4% dit jaar en 6% komend jaar. Gezien de ongekende productiet terugval vorig jaar (met een bbp-krimp van 4%) en het beperkte herstel dit jaar, valt deze toename nog mee. Zo lag de werkloosheid in 2004 op 6,5%, terwijl de economische teruggang destijds veel geringer was: in 2002 en 2003 tezamen groeide de economie per saldo met 0,4%. Blijkbaar willen en kunnen bedrijven hun personeel in dienst houden. Wellicht doen ze dit met het oog op verwachte krapte op de arbeidsmarkt in de aankomende jaren. Ook is het aantal zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) de afgelopen jaren toegenomen, en deze zzp'ers zagen hun productie, en daarmee hun inkomen, vorig jaar dalen. De deeltijd-ww heeft een gering neerwaarts effect op de werkloosheid in 2009 en 2010.

Gematigde inflatie en contractloonstijging

De inflatie bedraagt volgens de raming gemiddeld 1,2% dit jaar en 2% volgend jaar. Dat de inflatie wat hoger uitkomt dan de 1,2% in 2009, heeft voor een belangrijk deel te maken met de ontwikkeling van de waarde van de euro en van de energieprijzen. De euro is de afgelopen maanden minder waard geworden ten opzichte van de dollar, waardoor de inkoopprijs van producten die in dollars worden afgerekend, (in euro's) is gestegen. De gas- en elektriciteitsprijzen daalden in de eerste helft van 2009 nog scherp, maar veranderden daarna relatief weinig.

De contractloonstijging in de marktsector komt naar verwachting uit op 1% in 2010 en 1,2% in 2011. Bij de olopende werkloosheid zijn vakbonden terughoudender met het stellen van forse looneisen. Bovendien steeg het gemiddelde contractloon in de marktsector vorig jaar nog met 2,7%, ruimschoots boven het niveau van de inflatie in dat jaar, ondanks de economische krimp.

Tekort op begroting in 2010 ruim 6% bbp

Het uitgangspunt in deze juniraming is het huidige, bekende beleid van het (demissionaire) kabinet. Met maatregelen om het begrotingstekort terug te dringen is geen rekening gehouden.

Het begrotingstekort komt naar het zich laat aanzien uit op 6,3% bbp in 2010 en 4,7% bbp in 2011. De conjuncturele stand van zaken speelt hierbij uiteraard een belangrijke rol. Veel uitgaven zijn op peil gebleven of zelfs toegenomen (zoals uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen), terwijl de ontvangsten uit bijvoorbeeld btw of vennootschapsbelasting door de crisis zijn teruggelopen. De tekorten zorgen er samen met de ingrepen in de financiële sector van de afgelopen jaren voor dat de staatsschuld naar verwachting oploopt tot 68,0% bbp in 2011.

Onzekerheid blijft groot

Zoals tijdens de kredietcrisis weer eens duidelijk werd, is de onzekerheid rond ramingen van de macro-economische ontwikkeling aanzienlijk. Ook de huidige juniraming is met grote onzekerheid omgeven. Voor de stabiliteit van de euro is het nodig dat diverse landen met geloofwaardige hervormings- en bezuinigingsmaatregelen komen, maar de maatschappelijke weerstand daartegen, reeds zichtbaar in bijvoorbeeld Griekenland en Spanje, bemoeilijkt en vertraagt mogelijk het proces. Ook kunnen financiële instellingen getroffen worden wanneer beleggers zich terugtrekken uit staatsobligaties van landen die begrotingsproblemen te langzaam aanpakken. Forse bezuinigingen in de landen in de nabijheid van Nederland zouden wel leiden tot een lagere relevante wereldhandel, wat de kortetermijntoename van de Nederlandse economie zal remmen.

Van belang is daarnaast hoe snel, hoe sterk en op welke manier de nieuwe Nederlandse regering gaat bezuinigen. Voor het vertrouwen van financiële markten, bedrijven en huishoudens is een stabiele regeringscoalitie, die duidelijke keuzes maakt op het gebied van de overheidsfinanciën, onontbeerlijk. De coalitie moet echter nog worden gevormd. Als gevolg van al deze factoren is de huidige raming omgeven met meer dan de gebruikelijke onzekerheid. □

Meer informatie: jasper.de.jong@cpb.nl

